

52545

12

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE**

1965. évi 12.

ACTA JURIDICA ET POLITICA

**Tomus XII.
Fasciculus 5.**

**SZEGED
HUNGARIA
1965**

52545

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XII.

Fasciculus 5.

BÁRDOSI ISTVÁN

**A perbeli egyezés
és a perjogi alapelvek kapcsolata**

SZEGED
1965

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, ANTAL FONYÓ, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI, KÁROLY NAGY, ELEMÉR PÓLAY

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, FONYÓ ANTAL, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS, NAGY KÁROLY, PÓLAY ELEMÉR

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)*

Kiadványunk rövidítése

Acta Jur. et Pol. Szeged

1. A perbeli egyezség kérdése a polgári eljárásjognak egy igen érdekes területe,¹ olyan terület, amelyen különösen élesen csap össze a magán autonómia, a szocialista perjogi elvekkel, ahol a bíróra különösen felelősségteljes feladat hárul a perbeli cselekmények ellenőrzése, a pervezetés, a nevelés vonatkozásában.

A perbeli egyezségek számának alakulása a polgári eljárásjog területén a szocialista társadalmi fejlődésről is számot ad. Az egyezséggel végződő ügyek számának növekedése azt is jelzi, hogy hogyan változik az emberek egymáshoz való viszonya, az emberek polgári jogi vitáik során nem feltétlenül ellenséget látnak egymásban, hajlandók a kölcsönös engedményekre, a perben nem jogtalan előnyöket, hanem az igazságot akarják elérni. Természetesen az egyezségek számának alakulásából ilyen messzemenő következtetést csak akkor lehet levonni, ha az egyezség jó bírói munka eredménye, ha az a törvényességet és a felek érdekeit nem sérti, nem kell azt később perorvoslással megtámadni. Ilyen szempontból az egyezségek számának, különösen pedig a jóváhagyott és jó egyezségek számának alakulása a szocialista bírói munka fejlődését is tükrözi. „Jelentős jogpolitikai érdek fűződik ahhoz, hogy ha a jogviszony létrejövetelekor fennállott egyensúly vitára, vitakérdésekre bomlik, az elveszett egyensúly a feleknek — rendszerint kölcsönös engedékenység útján — egymásra talált akaratában, akarat-megegyezésüket kifejezésre juttató egyezségben nyerjen helyreállítást.”²

A perbeli egyezségről a Pp. 148. §-a rendelkezik, eszerint: „(1) A bíróság a per bármely szakaszában megkísérelheti, hogy a felek a jogvitát vagy a vitás kérdések egy részét egyezséggel rendezzék.

(2) Ha az egyezség megfelel a jogszabályoknak és a felek méltányos érdekeinek a bíróság azt végzéssel jóváhagyja, ellenkező esetben pedig a jóváhagyást megtagadja és az eljárást folytatja.

(3) A bíróság által jóváhagyott egyezségnek ugyanaz a hatálya, mint a

¹ Lásd ide vonatkozóan: Dr. Vinkler János: Peregyezség. Budapest. 1915.

Beck Salamon: Négy értekezés. Budapest. 1941. 208. old.

Bernáth Zoltán: A perbeli egyezségről. Magyar Jog. 1956. III. évf. 6. 175—178. old.

Bacsó—Beck—Móra—Névai: Magyar Polgári Eljárásjog. Budapest 1959. 330. old.

Dr. Bajory Pál: A bírói egyezség megtámadása. Magyar Jog. 1960. 7. évf. 6. szám, 230—234. old.

Dr. Benedek Károly—Dr. Világhy Miklós: A Polgári Tkv. a gyakorlatban. Magyar Jog. 1962. IX. évf. 2. sz. 68—75. old. 4. alcím. (47. pont. A polgárjog szabályainak alkalmazása a perbeli egyezségekre.)

Dr. Szigligeti Viktor: Alkalmazhatók-e a polgári jog szabályai a bírói egyezségekre? Magyar Jog. 1962. 7. sz. 313—322. old. IX. évf.

² Bernáth Zoltán: A perbeli egyezségről. Magyar Jog. 1956. III. évf. 6. szám. 175. old.

bírói ítéletnek, a jóváhagyó végzés ellen beadott fellebbezésnek az egyezség végrehajtására nincs halasztó hatálya.”

A bíróság előtti egyezség a vitás polgári ügyek elintézésének egyik legegyszerűbb módja, emellett a legökonomikusabbnak és a felek számára a legmegnyugtatóbbnak is tekinthető, megkönnyíti a bírói munkát is. „Egyébként a bíróság a megkötött egyezséggel nemcsak a folyamatban levő peres eljárásban érhet el idő- és munkamegtakarítást. Míg egyrészt az egyezséggel befejezett pereknek sokkal kisebb hányadában indul végrehajtási eljárás a teljesítés kikényszerítésére, másrészt a helyesen megkötött egyezség alkalmas lehet arra is, hogy elhárítsa későbbi jogviták keletkezését, további perek megindítását.”³ Célszerű a perbeli egyezség azért is, mert az általában a felek a szó szoros értelmében vett „békülésével” is jár, ami ítélettel befejezett ügyeknek a legritkább esetben sajátja. Végül jelentős táborra van azoknak, akik azon az alapon tartják a perbeli egyezséget az ügyek legmegfelelőbb elintézési módjának, mert azt az elvet vallják, hogy amit mind a két fél előnyösnek tart a saját érdekének szempontjából, az meg kell feleljen a bíróság számára is. Ez a vélemény a burzsoa rendelkezési elv szemléletét tükrözi,⁴ ezért nem fogadható el kritika nélkül, de a fentebb felsorolt érvek is elég nyomósak ahhoz, hogy megállapítsuk, nagyon helyes az a bírói törekvés, amely a polgári ügyeknek perbeli egyezség útján való elintézésére irányul.⁵

A bíróságnak a perbeli egyezség létrehozására irányuló tevékenysége során, valamint az egyezség jóváhagyásakor gondosan ügyelnie kell arra, hogy a polgári jog és a polgári eljárási jog alapelveit az egyezség ne sértse. Csak olyan egyezséget hagyhat a bíróság jóvá, amely a polgári eljárási jogi alapelvek teljes érvényre juttatásával lefolytatott eljárás során jött létre és amely tartalmában is kifejezésre juttatja eme alapelveket, megfelel a Pp. 3. §-ának és az igazság érvényesülését jelenti. A bíróság munkája e területen nehéz és fokozottan felelősségteljes, annak ellenére, hogy látszólag az egyezség a munkateher enyhítését jelenti. Valójában az egyezség jóváhagyásához az ügy egészen alapos ismeretére van szükség, hogy a bíróság megállapíthassa, hogy az egyezség nem törvénybe ütköző és nem sérti a felek méltányos érdekeit. Ez az oka annak, hogy relatíve elég nagy azoknak a jóváhagyott egyezségeknek a száma, amelyek az eljárási alapelvek megsértésével jöttek létre, törvénysértőek, megalapozatlanok, ezért később fellebbezéssel, fellebbezési és törvényességi óvással, valamint perújítással való megtámadásuk válik szükségessé. A bíróság sokszor a nagy munkateher miatt az ügy későbbi befeje-

³ Bernáth Zoltán. i. m. 175. old.

⁴ Lásd: Dr. Vinkler János: Peregyezség. Bpest. 1915. A szerző részletesen kifejti a peregyezségről vonatkozó burzsoa elméleteket, melyek közül az ún. tiszta magánjogi és tiszta perjogi elméletre vonatkozó megállapításai figyelemre méltóak. i. m. 120—134. old-ig.

⁵ „Perbeli egyezségnek nem minden perben van helye. Egyezség csak olyan jogra nézve köthető, amelyről a felek peren kívül is szabadon rendelkezhetnek. Nincs helye, azért egyezségnek pl. a házassági kötelék kérdésében, de házassági vagyoni jogi kérdésekben van. Bírói útra nem tartozó kérdésben kötött egyezséget a bíróság nem hagyhatja jóvá. (Döntvénytár, 1956. 353. old. 1346. sz.)” Bacsó—Beck—Móra—Névai: Magyar polgári eljárásjog. Egyetemi tankönyv. Budapest, 1959. 328. oldal.

zése végett nem ellenőrzi megfelelően az egyezséget, nem érvényesíti elég következetesen a szocialista eljárási alapeveket.

„A bíróság ellenőrző szerepe a jóváhagyó végzése révén jelentékeny, a perbeli egyezséget már nem egyszerűen tudomásul veszi, hanem tág körben körülírt értékelő tevékenységgel (4. §, 148. § (2) bek.) vizsgálja, megfelel-e az a jogszabályoknak és a felek méltányos érdekének s csak ha megfelel, hagyja jóvá.”⁶

A bíróság munkájában az egyezség jóváhagyásakor két hibás véglet szokott jelentkezni. Egyes esetekben a bíróság konzervatív, nem vizsgálja felül az egyezséget, tág teret ad a magán autonómiának, a másik esetben pedig indokolatlanul szigorú és túlzott ellenőrzést gyakorol. Mind a két szemlélet hibás, ellenőrzésre feltétlenül szükség van, de pl. az összszegszerűségben jelentkező jelentéktelen eltérés miatt nincs értelme a beavatkozásnak.

A továbbiakban meg fogjuk vizsgálni, melyek azok a szocialista polgári eljárásjogi alapelvek, amelyek érvényre juttatására különösen ügyelni kell a bíróságnak az egyezséggel végződő perekben.

Főleg három alapelv érvényre juttatására kell gondosan vigyázni a bíróságnak az egyezséggel végződő ügyekben. Ezek: a felek egyenjogúságának elve, a szocialista rendelkezési elv és a szocialista tárgyalási elv. Meg kell jegyeznünk, hogy a szocialista rendelkezési elvnek van elsődleges jelentősége, a másik két alapelv megsértése esetén a rendelkezési elv helyes alkalmazásával (nem hagyja a bíróság jóvá az egyezséget) a hiba korrigálható, fordítva azonban ez nem áll.

2. A felek egyenjogúsága elvének érvényesülése a perbeli egyezség megalapozottságának és törvényességének egyik biztosítója.

a) A bíróság kötelessége meghallgatni mindkét felet, illetve lehetőséget kell, hogy nyújtson mindkét félnek arra, hogy álláspontját a bíróság előtt kifejtse, ez a felek egyenjogúsága elvének egyik eleme.

A perbeli egyezség létrehozásakor és jóváhagyásakor figyelemmel kell lenni arra, hogy ez az alapelv érvényesüljön. A bíróság nyilván csak akkor hagyhatja jóvá a perbeli egyezséget, ha ismeri *mindkét fél álláspontját*, tisztán látja a tényállást, a *felperesi igényt és az alperesi* ellenkérelmet, mert csak ezen ismeretek birtokában állapíthatja meg, hogy az egyezség megfelel a felek méltányos érdekeinek és a jogszabályoknak.

A Pp. 148. §. (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a bíróság a per bármelyik szakaszában megkísérelheti, hogy a felek egyezséget kössenek, tehát az egyezség a per bármely szakaszában létrejöhet. Mégis a felek egyenjogúságának az elvét sértheti az egyezség, ha azt a per kezdeti szakaszában kötik, mert előfordulhat, hogy a bíróságnak előzőleg nem is nyílik alkalma mindkét fél álláspontjának megismerésére. Érdemes megemlítenünk ezzel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróságnak P. törv. I. 20 453/1961/2. számú határozatát, melyet a Legfőbb Ügyész törvényességi óvása alapján hozott.

A peres felek — a felperes keresete szerint — 1947-től házasságon kívül együtt éltek. Alperes ezidő alatt felperesnek többször házasságot ígért. Az együttélés ideje alatt alperes eltartásáról, ruházataról felperes gondoskodott. Alperes egy meg nem jelölt napon elhagyta őt és mással

⁶ Bacsó—Beck—Móra—Névai: i. m. 328. old.

lépett életközösségre. Felperes keresetében kérte az alperest marasztalni 12 évre visszamenőleg havi 4—500 Ft, összesen 60 000 Ft munkabér fizetésére.

A járásbíróság előtt lefolyt tárgyaláson a felvett jegyzőkönyv szerint a peres felek tárgyaltak, aminek eredményeként olyan egyezség jött létre, hogy az alperes kötelezettséget vállalt a 60 000 Ft havi 500 Ft-os részletekben történő megfizetésére. A járásbíróság jóváhagyta az egyezséget, melyet a Legfőbb Ügyész törvényességi óvással támadott meg és az óvást a Legfelsőbb Bíróság alaposnak találta. A Legfelsőbb Bíróság az egyezséget jóváhagyó végzést hatályon kívül helyező határozatának indokolásában kifejtette, hogy a per az egyezség kötésekor kezdeti, szakaszban volt, a felperesi tényállításon kívül más adat nem áll rendelkezésre, ilyen felderítetlen tényállás mellett nem lehetett megnyugtatóan elbírálni, hogy az egyezség nem sérti a felek és esetleges harmadik személy érdekeit és nem törvényt sértő.

A bíróság csak akkor hagyhatja jóvá az egyezséget, ha a tényállás tisztázott, ha megállapítható a felperesi igény jogszerűsége. Ehhez viszont megfelelő bizonyításfelvétel és mindkét fél álláspontjának ismerete szükséges. A fenti esetben is tisztázni kellett volna, hogy pl. felperes a keresetében foglalt követelést nem nemi kapcsolatra is kiterjedő együttélés ellenszolgáltatásaként kéri. Tisztázni kellett volna a felperesi követelés jogalapját és az összszegszerűségét is. Ez viszont csak az alperesi állítás megvizsgálása során lett volna lehetséges. Az egyezséget tehát a per későbbi szakaszában, kellő bizonyítási eljárás lefolytatása után lehetett volna megnyugtatóan létrehozni és jóváhagyni. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a per kezdeti szakaszában nem lehetne egyezséget kötni, de csak akkor, ha már a per ezen kezdeti szakaszában is megnyugtatóan tisztázást nyertek azok a körülmények, amelyek alapján megállapítható az, hogy az egyezség a törvényi rendelkezéseknek és a felek jogos érdekeinek megfelelő, nem sérti a felek egyenjogúságának elvét.

b) A felek egyenjogúsága elvének másik eleme, hogy „a bíróság segítségére van az igazságot kereső félnek” (Pp. általános indokolás). A Pp. 3. §. (1) bek. szerint „A bíróságnak a feladata, hogy ... az igazság kiderítésére törekedjék. A bíróság evégett hivatalból gondoskodik arról, hogy a felek a perben jogukat helyesen gyakorolják és perbeli kötelezéseiknek eleget tessenek. A bíróság köteles a feleket a szükséges tájékoztatással ellátni és őket jogaikra, illetőleg kötelezéseikre figyelmeztetni.” Az indokolás szerint „ez a kötelezettség nemcsak az eljárási jog, hanem az anyagi jog körébe tartozó kérdésekre is kiterjed.” Ez a bírói kitanítás törvényi megfogalmazása. Ez az elv a bíróság köteletségévé teszi „hathatósan közreműködni”, hogy a tájékoztatatlanság, alacsonyabb szellemi képesség ne vonja maga után szükségszerűen a pervezetést, hogy felvilágosítást nyújtson a jogi ismeretekkel nem bíró félnek a jogszabályok értelmére, az anyagi jogra és az eljárásjogi alakszerűségekre. A perbeli kitanítás elvének maradéktalan érvényesülése, eljárásjogi vonatkozásában a felek közötti különbséget szünteti meg, s így biztosítja a felek egyenjogúságát a bíróság előtt.

A bírói gyakorlat — a kitanítási kötelezettség fontosságát kiemelve — a Legfelsőbb Bíróság polgári kollégiumának 106. sz. állásfoglalása szerint a Pp. 3. §-ának és 146. §-ának értelmezését úgy tágitotta, hogy a kitanítási kö-

telezettség elmaradása a Pp. 252. § (2) bekezdés értelmében hatályon kívül helyezésre alapot adó ok.

A bíróság kitanítási, felvilágosító funkciója különösen fontos azokban az ügyekben, ahol egyezség jön létre. Az egyezség ugyanis az esetek egy részében a peres felek bíróságon kívüli tárgyalásának eredményeként áll elő, máskor pedig a bíróság előtti tárgyalás eredményeként ugyan, de úgy, hogy az az egyik félre nézve hátrányos éppen annak jogi tájékozatlansága miatt. A bíróságnak kötelessége minden esetben tisztázni az egyezség jogalapját, törvényességét, a megalapozottságot és figyelmeztetni a felet, ha az egyezség méltányos érdekeit sérti, s természetesen ilyen esetekben nem lehet az egyezséget jóváhagyni.

Amennyiben a bíróság kitanítási kötelezettségének eleget tesz, az egyezség törvényes alapja már eleve biztosítva van, mert gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy a felek vagy a jogszabálynak megfelelő egyezséget kötnek — ami a legvalószínűbb — vagy ellenkező esetben, ha a kitanítás nem járt eredménnyel, az egyezség jóváhagyását a bíróság megtagadja. Ennek ellenére a bíróság gyakran a fent már tárgyalt és alább még részletezett álláspontok alapján az ún. „kényelmes” megoldást választva gyakran elmulasztja a feleket jogaikra kioktatni és így törvénytörő egyezséget hagy jóvá.

Az egyik járásbíróság előtt a P. 22262/1962. sz. ügyben felperes idős aszszony kártérítési pert indított alperes ellen, mert annak kutyája őt megharapta és alperes neki csak az orvosi költségeket térítette meg, a betegsége miatt kiesett 12 napi munkabérét viszont nem. Peres felek között egyezség jött létre, melynek értelmében alperes 100 Ft fizetésére kötelezte magát, a bíróság az egyezséget jóváhagyta, Véleményük szerint a bíróságnak nem lett volna szabad jóváhagyni az egyezséget, hanem fel kellett volna világosítani a felperest, hogy nálunk 8 Ft-os napibér nincs, és a kötött egyezség méltányos érdekeit sérti, így viszont jóváhagyó végzésével sértette a felek egyenjogúságának elvét és ezért nem valósította meg az igazságot.

Igen tanulságos a Legfelsőbb Bíróságnak az egyik törvényességi óvása folytán hozott határozata. A felek a járásbíróság előtt egyezséget kötöttek, mely szerint alperes 1960. aug. 1-től kezdődően két gyermek után havi 500 Ft tartásdíjat fizet. Valamint kötelezte magát 2334 Ft hátralékos tartásdíj havi 10 Ft-os részletben való kifizetésére. A Legfelsőbb Bíróság határozatában megállapította, hogy ez az egyezség a felperes méltányos érdekeit sérti. A hátralék megfizetése kb. 20 év alatt történik, ennyi idő alatt feltehetően alperes tartási kötelezettsége is megszűnik. Nem biztosított tehát a hátralékos tartásdíj rendeltetésének megfelelő kiegyenlítése. Ha a járásbíróság eleget tett volna kitanítási kötelességének és felhívja a felperes figyelmét erre a körülményre, valamint arra is, miszerint a gyermekek érdeke is azt követeli, hogy a hátralékos tartásdíjat alperes megfelelő, de rövidebb teljesítési határidő alatt fizesse meg, felperes nem kötött volna olyan egyezséget, melyben a megállapított teljesítési határidő méltányos érdekeit sértette (P. törv. I. 22243/1960/4.).

Különösen gyakran nem tesz eleget a bíróság a kitanítási kötelezettségének azokban az esetekben, amikor a felet jogtanácsos, illetve jogot végzett egyén képviseli a perben, mert — szűken értelmezve a kitanítási kötelezett-

séget — az a véleménye, hogy csak azt a felet kötelessége kioktatni a jogszabályok adta lehetőségekre, aki erre jogi tudásának hiánya miatt rászorul. Ez a nézet annál is inkább veszélyes, mert gyakran a társadalmi tulajdon sérelmével jár, mivel a társadalmi tulajdont kezelő szervek pereinek nagy részében jogtanácsosok járnak el képviselőként és ha azok jogilag nem kellően tájékozottak, a bíróság kitanítási kötelezettségének elmulasztása gyakran vezethet a társadalmi tulajdon megsértéséhez.

Általános jelenség — több járásbíróság gyakorlatát megvizsgálva —, hogy a kamatfizetés terén például a társadalmi tulajdont érintő perekben, sem a kamatfizetés jogosságára, sem pedig a jogosultság időpontjára nézve nem oktatja ki a bíróság a jogosult felet, holott ez nagyobb összegű követelés esetén komoly sérelemmel járhat.

A kitanítási kötelezettség elmulasztása miatt — a bíróságnak a fent hivatkozott téves nézete alapján — a társadalmi tulajdont károsodás érte az egyik járásbíróság előtt indult P. 22902/1963. számú perben, amely bíróilag jóváhagyott egyezséggel fejeződött be. Felperesi földművesszövetkezet 50 db termékértékesítési szerződésben vállalt és le nem szállított liba után kérte alperest megíúsulási kötbér megfizetésére kötelezni. Alperes az első tárgyaláson egy állatorvosi igazolást mutatott fel, amelyik még dátummal sem volt ellátva és amely szerint az állatorvos igazolta, hogy alperesnek több baromfija, így kb. 20 db. libája is elhullott. Ezen állatorvosi igazolás alapján egy olyan értelmű egyezség jött létre peres felek között, hogy alperes 30 db. le nem szállított liba után vállalja a kötbér megfizetését, 300 Ft-os részletekben.

A bíróságnak fel kellett volna világosítani a felperest, hogy az állatorvosi igazolás a véltenség igazolására nem megfelelő, egyrészt mert annak valódiságához kétség fér, másrészt pedig még az, hogy alperesnek elhullott meghatározatlan számú baromfija, nem jelenti azt, hogy a szerződéses kötelezettségének egyáltalában nem tudott eleget tenni. Abból a körülményekből is, hogy alperes kezdetben az összes libáinak az elhullásáról beszélt és végül 30 db. után hajlandónak mutatkozott a kötbér megfizetésére, feltételezhetek olyan lehetőségeket, amelyek fokozott körültekintésre kellett volna, hogy késztessek mind a földművesszövetkezet képviselőjét, mind pedig a bíróságot. Úgyszintén figyelmeztetni kellett volna a bíróságnak felperest az alperes kamat fizetési kötelezettségére is. Amennyiben a felperes a kitanítás ellenére is az egyezséghez ragaszkodik, a bíróságnak hivatalból kellett volna bizonyítást elrendelnie és az egyezség jóváhagyását megtagadni.

3. A szocialista rendelkezési elv érvényesítésére is gondosan ügyelni kell a bíróságnak a perbeli egyezség jóváhagyásakor. A burzsoa rendelkezési elv a feleket a per urainak tekintette és a rendelkezési cselekmények felett — így az egyezség felett — nem tűrte meg a bíróság ellenőrzését. Ez a szemlélet a burzsoa Pp. (1911. évi I. törvény)-nek az egyezségre vonatkozó rendelkezéséből is kiviláglik, a 423. §. szerint: „A bírói egyezséget a bíróság, amennyiben nincs akadálya, végzéssel tudomásul veszi és felek kérelmére a költséget megállapítja”. A bíróság az egyezségnek csak a törvényszerűségét ellenőrizte, de annak jogalapját, esetleges rejtett célját nem vizsgálta, vala-

mint arra sem volt tekintettel, hogy az egyezség nem sérti-e valamelyik fél méltányos érdekeit.

„A szocialista rendelkezési elv lényege abban áll, hogy a felek szabadon rendelkeznek a perbevitt anyagi jogaikkal és a védelmükre szükséges eljárási eszközökkel akként, hogy az állam és a dolgozók jogainak és érdekeinek védelmében a feleknek ez a szabadsága egybekapcsolódik a bíróság, az ügyészség és egyéb állami szervek és társadalmi szervezetek kezdeményezési jogával és aktivitásával az eljárási eszközök igénybevétele terén.”⁷ A felek egyezsége a perben rendelkező cselekmény, a bíróság azonban ellenőrizni tartozik a felek ezen rendelkező cselekményét is és ha úgy látja, hogy az nem felel meg a jogszabályoknak, vagy sérti a felek méltányos érdekeit, nem hagyhatja azt jóvá, hanem tovább kell folytatnia az eljárást és megfelelő aktivitást kell kifejtenie, esetleg hivatalból bizonyítást kezdeményeznie, hogy a perben az igazságot valósítsa meg. Erre kötelezi a Pp. 4. §., mikor megállapítja, hogy a bíróság az egyezséget, amely a fél méltányos érdekeivel nyilvánvalóan ellentétben áll, akkor sem köteles figyelembe venni, ha a fél azt a bíróság tájékoztatása és figyelmeztetése ellenére fenntartja.

Meg kell jegyeznünk, hogy a szocialista rendelkezési elv következetes érvényesítése, az esetek többségében, a szocialista tárgyalási elv érvényesítését, illetve a már tárgyalást kitanítási kötelesség realizálását is maga után vonja.

A szocialista rendelkezési elvnek megfelelő az a jogszabály értelmezés, hogy „az egyezségi rendezésbe a per tárgyán túlmenően egyéb jog is bevonható. Így nem egyszer önként kívánkozik a védekezésésként érvényesített, beszámítás alapjául szolgáló igénynek egész terjedelmében való rendezése.”⁸

A szocialista rendelkezési elvet kellett volna érvényesíteni a járásbírósnak a P. 21. 127/1962. számú ügyben. Felperes keresetében 5000 Ft kölcsön visszafizetését követelte a hadirokkant, vak, 8 gyermekes alperestől (kefekötő). Alperes a jogalapot elismerte, az összegszerűséget részben vitatta és azzal védekezett, hogy a kölcsön visszafizetése csak 3 év múlva lett volna esedékes, ezt felperes tagadta. Felek egyezséget kötöttek, melyben alperes kötelezte magát 4500 Ft kölcsön és 300 Ft perköltség megfizetésére. A tárgyalási jegyzőkönyvbe utólag került beírásra, hogy „5 nap alatt”. A bíróság az egyezséget jóváhagyta és ezzel a tevékenységével sértette a szocialista rendelkezési elvet. A bíróság elmulasztotta tisztázni az alperes személyi viszonyait. Nem bírálta felül alperes rendelkező cselekményét, amely tekintve személyi körülményeit, reá nézve igen hátrányos. Tisztázni kellett volna azt az alperesi védekezést is, hogy a kölcsönt csak három év múlva köteles visszafizetni, mert amennyiben ez igaz, úgy az alperes érdekeit az egyezség súlyosan sérti, erre alperest figyelmeztetni kellett volna és esetleges sikertelen figyelmeztetés esetén meg kellett volna tagadni az egyezség jóváhagyását.

A rendelkezési elv egyéni szféra, amely azonban összhangban kell álljon a társadalmi érdekekkel. Az, hogy a bíróság az egyezség, illetve az egyezségi kísérlet után a tárgyalást tovább folytassa, azért, mert az egyezség a felek méltányos érdekeit sértette, és azután ítéletet hozzon, rendkívül ritkán fordul

⁷ Bacsó—Beck—Móra—Névai: i. m. 86. old.

⁸ Bernáth Zoltán: i. m. 177. old.

elő, pedig a szocialista rendelkezési elv erre módot ad és számos esetben ez az eljárás lenne a helyes. Ezt kellett volna tennie a járásbírósnak az alábbi ügyben:

1958. okt. 2-án kelt adás-vételi szerződéssel alperesek eladták szántó ingatlanukat felpereseknek 13 500 Ft-ért. A vételárát 1959. márc. 1-ig lettek volna kötelesek kifizetni. A vételárból csak 5800 Ft-ot fizettek ki, majd változott anyagi viszonyaikra tekintettel az ügylet felbontását kérték, ehhez eladó alperesek hozzájárultak. Felperesek kérték kezesükben az 5800 Ft visszafizetésére kötelezni alapereseket. Az ingatlanról felperesek 20 zsáknyi gazos lucernát szállítottak csak el és ezt a visszajáró vételár-részlet kamataként kérték elszámolni. A tárgyaláson felek egyezsége kötöttek, melyben alperesek 3800 Ft visszafizetésére kötelezték magukat 1960. dec. 16-tól egymást követő hónapokon át, minden hó 16. napján egyenlő részletekben. Az egyezséget jóváhagyta a bíróság. A felek rendelkezési joga kétségtelenül kiterjed arra, hogy az eredeti állapot visszaállítása során a visszajáró pénz összegszerűségében megállapodjanak, azonban a bíróságnak a szocialista rendelkezési elvnek megfelelően felül kellett volna bírálni a felek megállapodását, amely felperesek vonatkozásában méltánytalannak látszik. Felül kellett volna bírálni az egyezséget abban a vonatkozásban is, hogy a peres felek nem egyeztek meg a részfizetések összegében sem. A rendelkezési elv ilyen jellegű alkalmazása mellett a bíróságnak a kitanítási köteletségének is eleget kellett volna tenni, azáltal, hogy előadottakra a felpereseket figyelmezteti.

Nagyon jó példa arra, hogy a kellő bírósági ellenőrzés elmulasztása azzal is járhat, hogy a társadalmi tulajdont sérelem éri a törvényesség érdekében hozott P. 20486/1960. sz. határozat (BH. 1961. I. szám). Ez esetben állami vállalat 800 Ft szerződéses termelési előleg és járulékai behajtása iránt indított eljárást és a végrehajtó a végrehajtás során adósnál lefoglalt egy lovat 1200 Ft értékben. Felperes — adós anyósa — kérte a lónak a bírói zár alóli feloldását azzal, hogy az az ő tulajdona. Az ügy tárgyalásán a peres felek egyezséget kötöttek, melyben az anyós 400 Ft két részletben való kifizetésére kötelezte magát, alperes pedig a többi követelést elengedte. Az egyezséget a bíróság jóváhagyta, sőt a lónak a zár alól történő feloldása iránt is intézkedett. A bíróságnak meg kellett volna tagadni az egyezés jóváhagyását, mert az a társadalmi tulajdon sérelmét és az igazság megsértését eredményezte. Maga az a tény, hogy a felperes (anyós) egyezségi ajánlatot tett, arra utal, hogy előadása — mi szerint a ló az ő tulajdonát képezi — nem felelt meg a valóságnak. A bíróságnak figyelmeztetni kellett volna az alperest, hogy nem jogosult olyan egyezés kötésére, amely a társadalmi tulajdon sérelmével jár (kitanítás), s amennyiben figyelmeztetése eredménytelen marad, meg kellett volna tagadni a jóváhagyást (rendelkezési elv).

A rendelkezési elv alapján a bíróságnak tehát vigyázni kell arra, hogy a felek ezen jogukkal ne éljenek vissza és ne kössenek olyan egyezséget, amely jogszabályba ütköző. Ugyanekkor a bíróságnak ezt a kötelezettséget rugalmasan mindig a jogpolitikai irányelveknek megfelelően, úgy kell kezelnie, hogy az az egyéni és társadalmi érdekek összhangját szolgálja.

A szegedi járásbírósnak gyakorlatában például az 1964-es évben több olyan termelészövetkezetet érintő per fejeződött be egyezséggel, amely közgyűlési

kártérítési határozat ellen irányult és amelyben olyan egyezség jött létre, amely a szorosan vett jogszabályi rendelkezéseknek nem felel meg, de a jelenlegi jogpolitikai törekvéseket kifejezésre juttatja.

A termelőszövetkezeti tagokat a termelőszövetkezet közgyűlése azért kötelezte kártérítésre, mert a részükre kiosztott földet nem művelték meg és ezzel a termelőszövetkezetnek kárt okoztak. Azokkal a *tsz*-tagokkal, akik az eljárás során vállalták, hogy a munkát felveszik és rendszeresen dolgozni fognak, a termelőszövetkezet egyezséget kötött és a teljes kártérítés helyett csak az egy tagra eső átlag munkaegység értékének egy havi összegének a megfizetését kérte tőlük. Valójában a jogszabályok alapján lehetőség nyílt volna a teljes kártérítésre is — erre nézve pedig nagymértékű bizonyítást kellett volna a bíróságnak felvennie — de a bíróság helyesen, azt a célt figyelembe véve, amelyet az egyezség takar, hogy elsődleges feladat a termelőszövetkezetek vonatkozásában azok megszilárdítása, a jogpolitikai elvek helyes értelmezése alapján megfelelően járt el, amikor az egyezséget jóváhagyta.

4. A *szocialista tárgyalási elv* azt jelenti, hogy a felek tevékenységét és kezdeményezését össze kell kötni a bíróság kezdeményezésével és tevékenységével, mindazoknak a ténykörülményeknek kiderítése, bizonyítékokkal való alátámasztása céljából, amelyek az igazság megállapítását lehetővé teszik.⁹ A bizonyítékokat elsősorban a felek szolgáltatják, de csak elsősorban, mert a bíróság és az ügyészség is köteles aktívan közreműködni, a való tényállás megállapításában, a bíróság hivatalból is rendelhet el bizonyítást és az ügyész is indítványozhat bizonyítás felvételt. A bíróságnak fel kell deríteni a felek fennálló jogait és egymáshoz való viszonyát és e cél érdekében nemcsak köteles a felek által feltárt bizonyítási anyagot figyelembevenni (mint a burzsoa tárgyalási elv érvényesülése esetén), hanem *ezen túlmenően* is be kell szereznie a szükségesnek látszó bizonyítékokat.

A szocialista tárgyalási elv helyes alkalmazása nagy jelentőséggel bír a perbeli egyezség esetén is. A bíróság aktív tevékenységet fejthet ki, amellyel a perbeli egyezség megkötését elősegítheti. Másrészt viszont felül kell vizsgálnia a felek ilyen irányú akaratkijelentését, az egyezség motívumát, a felhozott bizonyítási anyagot és ha azokat nem találja megnyugtatónak, nem szabad jóváhagyni az egyezséget, tovább kell folytatni a pert és ha szükséges, hivatalból kell elrendelni a bizonyítást. Nagy segítséget jelenthet az ügyész közreműködése is, sőt sok esetben az ügyész értesítése egyenesen követelménye az ügy eredményes befejezésének. A tárgyalási elv érvényesülése biztosíték arra, hogy nem kerülhet sor a bírósági egyezség jóváhagyására, ha a törvény megszegésével, vagy kijátszásával jött létre, vagy tévedés, megtévesztés, félelem, erőszak hatása alatt kötötték, illetve az állam, a társadalom és a felek, vagy harmadik személy érdekeinek sérelmére irányulna, esetleg bűncselekményt takarna.

Az *Ügyészségi Közlöny* 1961. évi 10. száma közöl ezzel kapcsolatban egy tanulságos jogesetet. Az együttélő házastársak egyezséget kötöttek, melyben az apa kötelezte magát, hogy mindenkori keresetének és prémiumának 47%-át a családi pótlékon felül megfizeti a felperes anyának gyer-

⁹ A magyar polgári perjog főbb kérdései: Névai László: A magyar polgári perjog alapelvei. Budapest. 1953. 36. oldal.

mektartásdíj címen. Az egyezséget a bíróság jóváhagyta és a közvetlen letiltás iránt intézkedett. Felek bizonyítási indítványt nem is terjesztettek elő, a tárgyaláson azonnal egyezséget kötöttek, mint később kiderült azért, mert az alperesnek több ezer forintos tartozása állt fenn, amely az egyezés következtében behajthatatlanná vált. Hiba volt az, hogy a bíróság a 7/1953. (II. 18.) Mt. sz. rendeletnek megfelelően a gyermektartásdíjat nem meghatározott összegben, hanem százalékszerűen állapította meg. Ebben az esetben, mivel a felek nem tettek a bíróság előtt bizonyítási indítványt, a bíróságnak hivatalból kellett volna vizsgálni a felperesi kérelem jogalapját, hogy szükséges-e tartásdíj letiltása és hogy milyen célok vezették felperest kereseti kérelme előterjesztésekor.

A tárgyalási elv érvényesítése sok esetben megköveteli a bíróságtól az ügyész értesítését is. Ezt elmulasztotta a bíróság — amellet, hogy hivatalból nem vett fel bizonyítást és nem gyakorolta a szocialista rendelkezési elvből folyó köteleességét — az egyik fővárosi ker. bir. P. 20 010/1961. számú ügyében. Jogerősen elvált, volt házastársak közül felperes kérte, hogy egy szoba, konyha nem megosztható lakásukat ítélje meg számára a bíróság és kötelezze alperest a lakás elhagyására. Alperes a kereset elutasítását kérte azon az alapon, hogy a lakás az egyik fővárosi gyárüzem készenléti lakása, melyet ápr. 1-től köteles a vállalat rendelkezésére bocsátani. Így nyilatkozott a perben a gyár is, kiemelve még azt, hogy a lakás a vállalat bérleménye és azt ingyenesen bocsátották alperes rendelkezésére, arra ismét szükségük van, ezért felhívták alperest, ápr. 1-től bocsássa azt rendelkezésükre. Ha alperes elköltözik, nem járulnak hozzá, hogy telephelyükön idegen személy lakjon. Ezzel szembe a ker. Tanács Lakásügyi Osztálya azt igazolta, hogy a helység lakás, annak bérlője az alperes, aki azért lakbért fizet. 1961. márc. 21-én a felek egyezséget kötöttek, melyben alperes kötelezte magát, hogy a lakást 1961. szept. 1-ig kiüríti és felperes rendelkezésére bocsátja. A bíróság az egyezséget jóváhagyta, pedig nyilvánvaló, hogy a tényállás nem volt tisztázott, a gyárüzem és a tanács ellentétes véleményt adott és az alperes eredeti védekezésével ellentétes egyezséget fogadott el. Magatartása nem látszott jóhiszeműnek. A bíróságnak további bizonyítási eljárást kellett volna lefolytatni és az ügyészt is értesíteni kellett volna.

A bíróságnak a tárgyalási elv érvényesítése során a társadalmi tulajdon védelmét szolgáló gyakorlatot kell folytatnia.

A bíróságnak annál is inkább ügyelni kell az egyezés jóváhagyásakor a perjogi alapelvek érvényesülésére, mert később a hibák korrigálása már nehéz, vagy egyenesen nincs rá mód.

„Mivel a bíróság által jogerősen jóváhagyott egyezésnek, ugyanaz a hatálya, mint a jogerős bírói ítéletnek (Pp. 148. § (3) bek.), a felek a perbevitt jogviszonyt rendező bírói egyezésben nem köthetik ki azt, hogy a felek bármelyike későbbi időpontban új keresetet indíthat az egyezséggel lezárt ügy újabb elbírálása végett. Bár a Ptk 200. §-ának (1) bekezdése szerint a felek a szerződés tartalmát szabadon állapíthatják meg, mégsem köthetnek oly tartalmú bírói egyezséget, mert az ellentétben állna a Pp. rendelkezéseivel

a jogerősen jóváhagyott bírói egyezséghez fűződő ítéleti jogerőhatással (Pp. 229. § (1) bek.), illetve a bírói egyezség jogintézményének a céljával.”¹⁰

A perorvoslatok nem jelentenek megnyugtató biztosítékot arra, hogy az igazság később kiderül és a törvényességnek, valamint a felek méltányos érdekeinek megfelelő igazságos határozat születik. Időközben ugyanis a bizonyítékok egyrésze megsemmisülhet, másrészt pedig a felek, akik a perjogi alapelvek megsértésével kötöttek egyezséget, megnehezítik az igazság, a való tényállás kiderítését. A felek egyezség esetén általában nem élnek jogorvoslati lehetőségükkel, a törvénytisértést így leginkább csak hivatalból lehet észlelni. Előfordulhat az is, hogy objektív körülmények teszik lehetetlenné az orvoslást, amelyek szintén általában azzal függnek össze, hogy a felek utólag már nem látják világosan, hogy a perorvoslat éppen az ő jogos érdekeiket védi.

A járásbíróóság előtt felperes 700 Ft kölcsön visszafizetése iránt indított pert. A tárgyalás során adat merült fel arra, hogy alperes 1400 Ft-ot vett fel felperestől kölcsönként. Négy éven keresztül hat alkalommal 2020 Ft-ot fizetett vissza, ennek ellenére a bíróság jóváhagyta a felek között létrejött egyezséget, amelyben alperes kötelezettséget vállalt, hogy felperesnek 15 napon belül 400 Ft-ot megfizet. Mivel a bíróság a követelés jogalapját nem vizsgálta kellően, így olyan szerződést hagyott jóvá, melynél az uzorás ügyletre lehetett volna következtetni, illetve kötelezte alperest a törvényes kamaton felüli teljesítésre. Az egyezség jóváhagyásakor a bíróság a rendelkezési, a tárgyalási (az ügyészt is értesíteni kellett volna) és a felek egyenjogúságának elvét egyaránt megsértette. A Legfelsőbb Bíróság törvényességi óvás folytán az egyezséget hatályon kívül helyezte és az I. fokú bíróságot új eljárásra utasította azzal, hogy az egyezség jogalapját, a szerződéskötés körülményeit, a teljesítés mértékét, általában az ügylet háttérét megfelelően tisztáznia kell. Időközben azonban az alperes meghalt. A járási ügyész indítványára a bíróság örökösét vonta perbe. Annak ellenére, hogy a hagyatéki eljárás során idézhető címre küldte ki a bíróság az idézőt, alperes törvényes örököse a tárgyaláson sorozatosan nem jelent meg, illetve nem vette át a részére szóló idézést. Jelenleg alperest hirdetményi úton idézi a bíróság, de eddig az sem vezetett eredményre (15 nap eltelt). Ilyen előzmények után még abban az esetben is, ha alperes törvényes örököse megjelenik a tárgyaláson, minden valószínűség szerint azon körülményekről, amelyeket a bíróságnak tisztáznia kellene, nincs tudomása, vagy legalábbis azokra nézve nem tud megfelelő bizonyítékokkal szolgálni.

5. Fontos szerepe van az egyezséggel végződő ügyekben az *ügyésznek*. Az ügyész nem bírálhatja felül a felek rendelkező cselekményeit, nem irányíthatja azokat, de ennek ellenére komoly segítséget nyújthat a bíróságnak. Indítványokat tehet a bíróság előtt, melyekkel a tényállás tisztázható, felhívhatja figyelmét a törvénytisértésekre, ő maga is felhívhatja a fél figyelmét arra, hogy a tervezett egyezség méltányos érdekeit sérti. Ez az ügyésznek

¹⁰ Dr. Szigligeti Viktor: Alkalmazhatók-e a polgári jog szabályai a bírói egyezségekre? Magyar Jog. 1962. IX. évfolyam 7. szám, 317. oldal. Helyesen fejt ki viszont az idézett cikkben a szerző, hogy a bírói egyezségeket, mint a felek szerződésének anyagi jogi érvénytelenség okából történő önálló keresettel való megtámadása lehetséges.

nemcsak joga, hanem a polgári törvényességi felügyeleti funkcióból eredő kötelessége is. Amint hogy az is kötelessége, hogy észlelje az egyezség mögött esetleg meghúzódó bűncselekményt és ilyen esetekben a büntető eljárás megindítása végett intézkedjék. Az ügyészi segítség az egyezséggel végződő ügyekben igen sokat jelent, mert hatósági támogatást nyújt a bíróságnak egy esetleg teljesen megtévesztő tényállás tisztázásában, ez által elősegíti az igazság megvalósulását.

Az ügyész a sajátos ügyészi eszközeivel a bírói eljáráson kívül is olyan esetben, amikor a bíróságnak már nincs is lehetősége a felek jogos érdekeit megvédeni, hathatósan segítheti az igazság kiderítését, a társadalmi érdekeket, a társadalmi tulajdon védelmét.

Azokban az ügyekben például, amelyekben társadalmi tulajdon is érintve van, és a pert a felek egyezség reményében szünetelőbe helyezték, az egyes járási ügyészségek helyes gyakorlata az, hogy a társadalmi tulajdont kezelő szervtől felvilágosítást kérnek arról, hogy milyen megállapodás jött létre a követelésre nézve és amennyiben ez nem felel meg a törvényes követelményeknek, a szükséges intézkedést a társadalmi tulajdon védelme érdekében megteszik. Így elkerülhető az, hogy a per megszűnése mellett — amely esetben a bíróságnak már nincs rendelkezési lehetősége a felek jogvitáját illetően — egy olyan törvénytörő megállapodás jöjjön létre, amely a társadalmi tulajdon sérelmével jár.

Az ügyész a bírói gyakorlat rendszeres figyelemmel kísérésével és vizsgálatával szintén elősegíti azt, hogy törvénytörő egyezségek ne nyerjenek megvalósulást. Nagyon sok törvénytörő egyezséget jóváhagyó bírói végzés: ügyészi óvás folytán nem emelkedik jogerőre, illetve törvényességi óvás folytán annak hatályon kívül helyezésére, vagy megváltoztatására kerül sor.

Ki kell emelni az *ügyvéd* szerepét is, aki működésével szintén meghatározója lehet a perbeli egyezség létrejöttének. Helytelenül jár el az az ügyvéd, aki tevékenységével megakadályozza a felek között a méltányos, azok érdekeit nem sértő egyezséget, de az is, aki a körülmények beható ismerete nélkül mindenáron egyezsége törekszik. Az ügyvédnek úgy kell közreműködni perbeli egyezség esetén, hogy működésével az igazság felderítését és megvalósulását szolgálja.

A szocialista alapelvek érvényesülését a perbeli egyezséggel végződő ügyekben a bíróság, az ügyész és az ügyvéd együttes, összehangolt jó munkája biztosíthatja. Olyan új gyakorlat, amely nem hagy teret e téren a társadalmi érdekekkel ellentétes egyéni törekvéseknek, de amely megfelelően mértéktartó a beavatkozás, az ellenőrzés területén.

ДР ИШТВАН БАРДОШИ

О СВЯЗИ СУДЕБНОЙ МИРОВОЙ СДЕЛКИ И ОСНОВНЫХ ПРИНЦИПОВ ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВА

(Резюме)

1. Автор поставил себе задачу исследовать осуществление основных принципов гражданско-процессуального права (прежде всего принципов равноправия сторон, диспозитивности и состязательности) при осуществлении судебной мировой сделки. Одновременно он указывает ошибки, к которым в судебной практике может привести нарушение или поверхностное применение этих принципов.

Судебная мировая сделка регулируется нормами ст. 148 ГПК, согласно которой: „(1) Суд имеет право в любой стадии дела сделать попытку, направленную на то, чтобы стороны решили спорные вопросы полностью или частично путем заключения мировой сделки.

(2) В случае соответствия мировой сделки правовым нормам и справедливым интересам сторон суд утверждает ее определением, в противном случае суд отказывает в утверждении мировой сделки и продолжает производство.

(3) Утвержденная судом мировая сделка имеет такую же силу, как судебное решение, обжалование определения об утверждении мировой сделки не отсрочивает его исполнения”.

Судебная мировая сделка представляет собой один из наиболее простых и экономичных способов окончания дела; оно лучше всего удовлетворяет стороны. Рост числа судебных мировых сделок показывает изменение связи между членами общества; их стремление направляется не на достижение незаконных выгод, а к достижению справедливости. Однако суд постоянно должен обращать внимание на то, что утверждению подлежит только мировая сделка, осуществленная в ходе дела, проевденного при непреклонном соблюдении процессуальных принципов, которая не противоречит закону и не нарушает справедливых интересов сторон. Если контроль со стороны суда осуществляется поверхностно, то это вызывает необходимость обжалования его определения. Одинаково неправилен как либеральный, так и строгий контроль.

2. Осуществление принципа равноправия сторон представляет собой одну из гарантий законности и обоснованности судебной мировой сделки.

а) „*Addiatur et altera pars.*” Суд обязан предоставить каждой из сторон равную возможность дачи объяснения в суде; это - одно из важнейших требований принципа равноправия сторон. Суд может утвердить судебное примирение только при условии, что ему известно мнение каждой из сторон, поэтому — хотя согласно ГПК заключение мировой сделки допускается в любой стадии дела — суд обязан проявить особую осторожность в случае заключения мировой сделки начальной стадии дела и допускать утверждение в этой стадии дела только в том случае, если обстоятельства дела уже достаточно выяснены.

б) Второе требование принципа равноправия сторон — это информация сторон об их правах, осуществляемая судом. Эта обязанность суда особо важна по делам, заканчивающимся мировой сделкой. Дело в том, что в большинстве случаев мировая сделка является результатом переговоров сторон вне суда, есть случаи, когда мировая сделка заключается в суде, но таким образом, что одна из сторон не является достаточно осведомленной о своих правах. В случае, когда суд надлежащим образом информирует стороны об их правах, это практически приводит к тому, что стороны заключают правильную мировую сделку, но суд имеет право отказать в утверждении мировой сделки, если стороны, будучи осведомленным судом о своих правах, все-таки настаивают на своем волеизъявлении. Суд обязан информировать стороны об их правах и в случае их представительства юрисконсультном,

причем в этом случае тем паче, юрис-консульты выступают, как правило, по делам сторон, управляющих общественной собственностью и неправильных судебных мировых сделок нанести ущерб общественной собственности.

3. Суд при утверждении судебного примирения, обязан обращать особое внимание и на осуществление социалистического принципа диспозитивности. Мировая сделка представляет собой распорядительный акт, подлежащий проверке судом. В случае обнаружения несоответствия заключаемой мировой сделки правовым нормам или справедливым интересам сторон суд обязан отказать в ее утверждении и продолжать производства, развивая соответствующую активность и даже возможно собирая по собственной инициативе необходимые доказательства для установления истины. На основании принципа диспозитивности, суд тщательно проверяет соответствие заключаемой мировой сделки интересам общества; через данный принцип процесса суду предоставляется возможность осуществления директив правовой политики.

4. Осуществление социалистического принципа состоятельности представляет собой также и условие заключения правильной мировой сделки по конкретному делу. Суд обязан выяснить действительные права сторон, их взаимоотношения и для этой цели обязан учесть не только раскрытие сторонами материалы доказательств, сверх того он должен собрать необходимые доказательства. Суд обязан проявить надлежащую активность в случае, когда стороны желают заключить мировую сделку, исходя из неудовлетворительно выясненных обстоятельств дела, причем суд обязан по собственной инициативе распорядиться о проведении доказательства, а возможно привлечь к делу и прокурора. Значение осуществления принципа состязательности возрастает также и потому, что позже (возможно в производстве во второй инстанции) гораздо труднее установить действительные обстоятельства дела, ведь доказательства частично могут быть уничтоженными или — может быть, стороны сами затрудняют выяснение действительных обстоятельств дела.

5. В заключательной части статьи автор останавливается на вопросе участия прокурора и адвоката в судебных делах, заканчиваемых судебным применением.

Прокурору не предоставлено право проверять акты распоряжения, совершенные сторонами, но он может оказать суду серьезную помощь в их оценке. Прокурор в состоянии дать информацию сторонам. Кассационный протест прокурора и протест в порядке надзора представляет собой гарантии для отмены судебных мировых сделок, противоречащих нормам законодательства или нарушающих справедливые интересы сторон.

DR. ISTVÁN BÁRDOS

DER PROZESSVERGLEICH IN VERBINDUNG MIT DEN PROZESSRECHTLICHEN GRUNDSÄTZEN

(Zusammenfassung)

1. Der Verfasser prüft in seinem Werk die Frage, in wie weit beim Zustandekommen eines Prozessvergleichs die Grundsätze des zivilen Verfahrensrechtes (vor allem der Grundsatz der Gleichberechtigung der Parteien, sowie die Verfügungs- und Verhandlungsmaxime) zur Geltung kommen und zu welchen Fehlern die Verletzung oder nachlässige Anwendung dieser Grundsätze in der gerichtlichen Praxis führen kann.

§ 148 der Zivilprozessordnung verfügt über den Prozessvergleich folgendermassen: 1. Das Gericht kann in jedem Abschnitt des Prozesses versuchen, dass die Parteien den Rechtsstreit oder einen Teil der strittigen Fragen vergleichlich regeln.

2. Falls der Vergleich den Rechtsnormen und den billigen Interessen der Parteien entspricht, genehmigt ihn das Gericht mit Beschluss, sonst verweigert es die Genehmigung und setzt das Verfahren fort.

3. Der gerichtlich genehmigte Vergleich hat die gleiche Wirkung wie das gerichtliche Urteil die Berufung gegen den genehmigenden Beschluss hat keine aufschiebende Wirkung."

Der Prozessvergleich ist eines der einfachsten, ökonomischsten und auch für die Parteien beruhigendsten Erledigungsarten der strittigen Angelegenheiten. Die Gestaltung der Zahl der Vergleiche, das Anwachsen dieser Zahl zeigt uns, dass sich die Verbindung unter den Menschen geändert hat, dass sie nicht nach unberechtigten Vorteilen, sondern nach der Geltendmachung der Gerechtigkeit streben. Das Gericht muss aber darauf achten, nur solche Vergleiche zu genehmigen, die im Rahmen eines, mit voller Verwirklichung der prozessuellen Grundsätze durchgeführten Verfahrens zustande kommen, nicht gegen das Gesetz verstossen und die billigen Interessen der Parteien nicht verletzen. Bei oberflächlicher Kontrolle des Gerichtes führt dies zu einem Rechtsmittelverfahren. Die liberale Kontrolle ist ebenso verfehlt, wie die übermässig strenge.

2. Die Verwirklichung des Prinzips der Gleichberechtigung der Parteien bietet eine Gewähr für die Fundiertheit und Gesetzmässigkeit des Prozessvergleichs.

a) „Audiatur et altera pars". Das Gericht muss beiden Parteien die Möglichkeit bieten, ihre Standpunkte darzulegen, dies ist ein Element der Gleichberechtigung der Parteien. Das Gericht kann auch den Prozessvergleich nur dann genehmigen, wenn es die Standpunkte beider Parteien kennt; wenn auch laut Zivilprozessordnung der Vergleich in jedem Abschnitt des Verfahrens zustande kommen kann, muss daher das Gericht trotzdem mit besonderer Vorsicht vorgehen, wenn der Vergleich im Anfangsabschnitt des Prozesses zustande kommt, und darf ihn nur dann genehmigen, wenn der Sachverhalt schon in diesem Abschnitt beruhigend geklärt ist.

b) Ein zweites Element der Gleichberechtigung Parteien ist das Prinzip der richterlichen Belehrung. Die Belehrungspflicht des Richters ist von besonderer Bedeutung in den Angelegenheiten, wo ein Vergleich zustande kommt. Denn der Vergleich ist manchmal das Ergebnis von aussergerichtlichen Parteienverhandlungen, in anderen Fällen kommt er vor Gericht zustande, aber so, dass die eine Partei nicht hinreichend orientiert ist. Falls das Gericht seiner Belehrungspflicht Genüge tut,

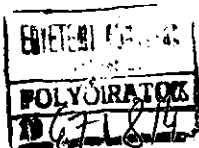
bedeutet dies praktisch, dass sich die Parteien dementsprechend vergleichen; falls dies trotzdem nicht geschehen sollte, kann das Gericht, wenn sich die Parteien auch nach der Belehrung auf ihren Willen versteifen, die Genehmigung des Vergleiches verweigern. Die Belehrungspflicht ist auch dann zu erfüllen, wenn die Parteien durch Rechtsbeiräte vertreten sind, um so mehr, als diese Personen allgemein in Prozessen von Organen stattfinden, die gesellschaftliches Eigentum vertreten und die ihrerseits fälschlich abgeschlossenen Prozessvergleiche zu Schädigungen des gesellschaftlichen Eigentums führen können.

3. Bei Genehmigung des Prozessvergleichs hat das Gericht auch sorgsam auf die Geltendmachung der sozialistischen Verfügungsmaxime zu achten. Der Parteienvergleich ist eine Verfügungshandlung, die das Gericht zu kontrollieren hat, und wenn es den Eindruck gewinnt, dass sie den Rechtsnormen nicht entspricht oder die billigen Interessen der Parteien schädigt, nicht genehmigen darf; dann muss es das Verfahren weiter fortsetzen und entsprechende Aktivität an den Tag legen, fallweise von Amts wegen die Beweisführung anordnen, damit im Prozess die Gerechtigkeit verwirklicht werde. Auf Grund der Verfügungsmaxime achtet das Gericht darauf, dass der Parteienvergleich den Interessen der Gesellschaft nicht widerspreche, und im Wege dieser Maxime kann das Gericht die rechtspolitischen Richtlinien zur Geltung bringen.

4. Die Durchsetzung der sozialistischen Verhandlungsmaxime ist auch im Verfahren eine Bedingung dafür, dass im gegebenen Fall der entsprechende Prozessvergleich zustande komme. Das Gericht hat die bestehenden Rechte, das wechselseitige Verhältnis der Parteien zu klären und ist im Interesse dieses Zieles nicht nur verpflichtet, den seitens der Parteien angebotenen Beweisstoff zu berücksichtigen, sondern darüber hinaus, die Beweise zu beschaffen, die ihm nötig scheinen. Das Gericht hat aktiv zu sein, und falls sich die Parteien auf Grund eines nicht entsprechenden geklärten Sachverhaltes vergleichen wollen, hat es den Beweis von Amts wegen zu ermitteln, fallweise die Hilfe des Staatsanwaltes in Anspruch zu nehmen. Die Durchsetzung der Verhandlungsmaxime ist auch darum von grosser Bedeutung, weil es später (im eventuellen Rechtsmittelverfahren) schon schwieriger, vielfach sogar unmöglich ist, den wahren Sachverhalt festzustellen, da ein Teil der Beweismittel zugrunde gehen kann, und andererseits vielleicht gerade die Parteien die Klärung des wahren Sachverhaltes erschweren.

5. Im Schlussteil der Abhandlung beschäftigt sich der Verfasser mit den Rollen des Staatsanwaltes und des Rechtsanwaltes in jenen zivilprozessualen Angelegenheiten, die mit Vergleich enden.

Der Staatsanwalt ist nicht befugt, die verfügenden Handlungen der Parteien zu revidieren, kann aber dem Gericht bei ihrer Revision fallweise grosse Hilfe leisten. Der Staatsanwalt kann die Parteien orientieren und belehren. Der Berufungseinspruch des Staatsanwaltes bzw. auch sein Protest zur Wahrung der Gesetzlichkeit sind Garantien dafür, dass die gesetzwidrigen oder die billigen Interessen der Parteien verletzenden Vergleiche abgeändert werden.

Felelős kiadó: Dr. Kovács István.
Megjelent 450 példányban 5 (A/5) ív terjedelemben.
A kézirat a nyomdába érkezett: 1965. szeptember hó.
Készült: hínó szedéssel, -íves magasnyomással az MSZ 5601-59
és az MSZ 5603-55 szabványok szerint.
65-5775 — Szegedi Nyomda Vállalat

A SZEGEDI JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK É SOROZATBAN 1961 ÓTA MEGJELENT KIADVÁNYAI

Tomus VIII.

- Fasc. 1. Buza László: *Az ENSZ főtthkárának nemzetközi jogi helyzete* (Szeged, 1961.) 30 l.
- Fasc. 2. Kemenes Béla: *A szerzödések szabályozásának elvi kérdései a Polgári Törvénykönyvben* (Szeged, 1961.) 72 l.
- Fasc. 3. Balázs József: *A mezögazdasági termelöszövetkezetek jövedelemrészesedése* (Szeged, 1961.) 20 l.
- Fasc. 4. Pólay Elemér: *A római birodalmi jog és a peregrin jog kölcsönhatásának jelei az erdélyi viaszostáblák okiratanyagában* (Szeged, 1961.) 27 l.
- Fasc. 5. Horváth Róbert: *Megemlékezés az első népességtudományi mű megjelenésének 200 éves évfordulójáról: Süssmilch „Isteni Rend”-jéről* (Szeged, 1961.) 29 l.
- Fasc. 6. Maday Pál: *A gyulai uradalom polgári perrendtartása 1792-ből* (Szeged, 1961.) 20 l.
- Fasc. 7. János Martonyi: *Les sciences administratives en Hongrie depuis 1945* (Szeged, 1961.) 32 p.
- Fasc. 8. Szücs István: *A hatáskörök általános rendezésének néhány kérdése a tanácsi igazgatásban* (Szeged, 1961.) 23 l.
- Fasc. 9. Tokaji Géza: *Az okozati összefüggés kérdése a szocialista büntetőjogban* (Szeged, 1961.) 36 l.
- Fasc. 10. Двердь Анталфи: *Материалы из практики капитализма к теории государства „благоденствия”* (Сегед, 1961.) стр. 39.

Tomus IX.

- Fasc. 1. Szentpéteri István: *A közvetlen demokratikus formák sorsa a burzsoá állami fejlődésben* (Szeged, 1962.) 74 l.
- Fasc. 2. Petö István: *A szocialista humanizmus a szovjet büntetőjog egyes alapelveinek tükrében* (Szeged, 1962.) 28 l.
- Fasc. 3. Pólay Elemér: *„Publius Mucius et Brutus... fundaverunt ius civile” (A köztársasági Róma jogtudományának történetéhez* (Szeged, 1962.) 52 l.
- Fasc. 4. Robert Horváth: *La statistique de la peste de Debrecen (1739—40) et du choléra de Pest (1831) en Hongrie et leurs conséquences sociales* (Szeged, 1962.) 20 l.
- Fasc. 5. Georges Antalffy: *Conférences sur l'histoire des doctrines politiques et juridiques* (Szeged, 1963.) 75 l.

Tomus X.

- Fasc. 1. Buza László: *A nemzetközi jogi normák kialakulásának útja (A fejlődésnek az ENSZ alapokmányában meghatározott iránya a békés egymás mellett élés s a jószomszédi és baráti együttműködés szellemében)* (Szeged, 1963.) 49 l.

Fasc. 2. Maday Pál: *Falusi tisztségviselők hivatali esküje a gyulai uradalomban* (Szeged, 1963.) 29 l.

Fasc. 3. Horváth Róbert: *Kossuth haladó gondolatai a londoni egyetemen tartott elméleti közgazdaságtani előadásában* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 4. Nagy Károly: *A nemzetközi szerződések hiteles értelmezése* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 5. Pólay Elemér: *A stipulatio szerepe az erdélyi viaszostáblák okiratanyagában* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 6. Biró János: *Kollégiumok a római Dáciában* (Szeged, 1963.) 33 l.

Fasc. 7. Both Ödön: *A beszámítást kizáró és a büntetést megszüntető okok Szeged városa reformkori büntetőjogában* (Szeged, 1963.) 128. l.

Tomus XI.

Fasc. 1. Господин Желев: *Народное представительство в народной Республике Болгарии* (Szeged, 1964.) стр. 52.

Fasc. 2. Georges Antalfy: *Problèmes nouveaux de la théorie du droit dans l'évolution de la démocratie socialiste* (Szeged, 1964.) 74 p.

Fasc. 3. Besenyi Lajos: *Az építési szerződések néhány elvi és gyakorlati problémája* (Szeged, 1964.) 35 l.

Fasc. 4. Papp Ignác: *A szocialista demokrácia elemei mezőgazdasági termelőszövetkezeteinkben* (Szeged, 1964.) 28 l.

Fasc. 5. Nagy Károly: *Az állam idő előtti elismerése és a beavatkozás a nemzetközi jogban* (Szeged, 1964.) 32 l.

Fasc. 6. Tóth Árpád: *A kivételes hatalomról szóló 1912. évi LXIII. tc. létrejöttének előzményei 1868-tól a századfordulóig* (Szeged, 1964.) 32 l.

Fasc. 7. Horváth Róbert: *Berzeviczy Gergely közgazdasági és népességi tanai* (Szeged, 1964.) 34 l.

Fasc. 8. Bólya Lajos: *A biztosító és kényszerítő intézkedések rendszere a büntető eljárásban* (Szeged, 1964.) 63 l.

Fasc. 9. Pólay Elemér: *Az eladói kellékszavatosság szabályozása a preklasszikus római jogban* (Szeged, 1964.) 75 l.

Tomus XII.

Fasc. 1. Buza László: *A nemzetközi jog fejlődése a felszabadulás óta* — Szilberek J. Jenő: *A Magyar Népköztársaság jogrendszerének fejlődése* (Szeged, 1965.) 48 l.

Fasc. 2. Horváth Róbert: *Konek Sándor professzor (1819—1884) elméleti statisztikai munkássága és a magyar polgári statisztikai elmélet alakulása* (Szeged, 1965.) 66 l.

Fasc. 3. György Antalfy: *L'État socialiste et la théorie marxiste de l'État et du droit*. (Szeged, 1965.) 94 l.

Fasc. 4. Pólay Elemér: *A censori regimen morum és az ún. házi bíráskodás* (Szeged, 1965.) 43 l.

Fasc. 5. Bárdosi István: *A perbeli egyezség és a perjogi alapelvek kapcsolata* (Szeged, 1965.) 18 l.

Fasc. 6. Bérczi Imre: *Az újítói jog néhány gazdasági és jogi problémája* (Szeged, 1965.) 23 l.

